

Lof der belangstelling

Het is, vind ik, een merkwaardige gewaarwording, achter de microfoon te zitten in de kwaliteit van zondagochtend-preker. Ik heb nooit kunnen wennen aan de gedachte dat de zondag méér dan een andere, een „gewone” dag, speciaal gereserveerd zou moeten zijn voor het zich bezig houden met zaken die onder „Geestelijk Leven” ressorteren. En dan heeft het houden van een verhandeling over een dergelijk onderwerp nog het nadeel dat het lijkt alsof de spreker een autoriteit is op een bepaald gebied het geestelijk leven betreffende, of zich althans daarvoor verslijt. Wat is tenslotte een neteliger kwestie dan het zondagochtend-specialisme? Juist daarom heeft het nogal lang geduurd vóór ik het er met mijzelf over eens heb kunnen worden wat ik hier te berde zou gaan brengen. Het leek me dat ik het meest met overtuiging en ernst en ook innerlijk plezier zou kunnen spreken over een menselijk verschijnsel dat er direct en indirect toe geleid heeft dat ik hier zit, n.l. de belangstelling. Ik bedoel met „belangstelling” bepaald *niet* de vorm van beleefdheid van die naam, die een euphemisme is, bedoeld om ons slechte geweten te sussen. Wie met aandacht de kranten leest of zich nogal eens onder de mensen beweegt, zoals dat heet, kan tot de conclusie komen dat „van belangstelling blijk geven” gewoonlijk betekent het een of andere hoffelijk gebaar ten beste geven om te verbergen dat een zeker iets of een zeker iemand ons eigenlijk onverschillig laat. In het gunstigste geval bedoelen wij met „belangstelling” in het geijkte maatschappelijke verkeer een beweging aan de oppervlakte van onze gevoelens. En dat, terwijl het woord zèlf zo veel verder gaat, zoveel méér uitdrukt. Evenmin bedoel ik met „belangstelling” de zuiver intellectuele nieuwsgierigheid, die met een vindingrijkheid zonder weerga geleidelijk alles op en onder de aarde en in de hemel binnen haar bereik haalt. Ik bedoel een instelling, die zeker de intellectuele nieuwsgierigheid bevât, maar die in wezen veel meer is dan dat, n.l. een eigenschap van het hart of de ziel of hoe men het onbepaalbare en beslissende in ons zou willen noemen. Belangstelling, het woord zegt het al.

Als ik ergens belang in stel, dan wil dat zeggen, dat ik mij bij dat andere op een bepaalde manier betrokken voel. Dat andere waar ik belang in stel is voor mij niet een totaal vreemd object, dat ik met begeerigheid afkluif en betast, nee, ergens in dat andere is iets van mijzelf verborgen, iets dat ik in aanleg in me draag, maar dat ik eerst aan dat andere vreemde moet leren kennen, dat ik met behulp van dat andere moet verwerkelijken. Voor wie „belang stelt” is de hele wereld met alles wat daarop reilt en zeilt één onmetelijke verwerkelijkingsmogelijkheid van het zelf, en dit proces is de volstreckte tegenvoeter van de egocentriciteit. Belangstelling is een uitgaande omvattende beweging, egocentriciteit is afsluiten, bij zich houden, een uiting van levensangst, angst voor het zich openstellen, voor doorbraak naar het andere, en dat is angst voor de werkelijkheid. Want is „werkelijkheid” niet juist al het bestaande aanvaarden als verlengde van het eigen bewustzijn? Wie bang is voor de confrontatie met het nog onbekende, heeft ook de neiging de inhoud van zijn eigen eng-omgrensde angstvallig beschermde en besloten-gehouden „ik” te projecteren op wat hem omringt — hij erkent in de buitenwereld alléén wat lijkt op hemzelf. Maar ik geloof, dat wie belangstelt, zichzelf in alles kan herkennen, of misschien beter gezegd: zich er rekenschap van geeft dat alles op de een of andere manier tot zijn inhoud behoort. Het vermogen tot belangstelling in *die* zin is niet alleen de eigenschap die de mens van alle andere levende wezens onderscheidt, niet alleen de eigenschap die geleid heeft tot het bestaan van de mens als mens, het is ook de eigenschap van welke ons voortbestaan afhankelijk schijnt te zijn. Alleen *die* belangstelling kan ons op weg helpen naar een herstel

van het gevoel van gemeenschappelijkheid, van eenheid in het beleven van de wereld, dat wij in de loop van onze ontwikkeling tot moderne westerse mensen verloren hebben. Door de belangstelling breiden wij onze werkelijkheid uit. Hoe meer van het bestaande wij bewust als behorend tot onze werkelijkheid beschouwen, des te sterker het gevoel van eenheid, dat de enige remedie is tegen blind collectivisme. Wij kunnen nu eenmaal nooit meer terug naar die toestand van onschuld en onwetendheid, van primitief ongespleten zijn die naar men zegt de mens in de ijstijd bezat en die de oorsprong schijnt te zijn van onze paradijs-verhalen.

Een Zwitserse geleerde heeft ontdekt dat het organisme de eigenschap bezit uit één deel het geheel te laten ontstaan. Een ei van een zee-egel werd door hem in tweeën gedeeld, en het gelukte uit de delen twee nieuwe volledige zee-egels te laten groeien. Het geheim van dit proces blijft voor microscopen en lancetten en voor het borende alleen-maar-verstand verborgen.

* * *

Waarom zou ons vermogen tot belangstelling niet een onmisbaar element zijn van een even geheimzinnig en wonderbaarlijk en tegelijkertijd natuurlijk en essentieel groei-proces?

Persoonlijk ken ik geen grotere vreugde dan het besef van dit vermogen tot belangstelling. Nooit heb ik me meer en beter mens gevoeld, dan wanneer ik met hart en ziel en zinnen kon waarnemen, dan wanneer al mijn aandacht gericht was op het leren doorgronden en op het in mij opnemen, en dus op het éénworden met iets dat ik aanvankelijk als anders, als vreemd had ondergaan. Ik weet geen gevoel van bevrediging of vervulling dat te vergelijken is met het ontdekken van een nieuw, groter verband. Misschien zijn er onder U, die, voorzover ze de knop van de radio niet al omgedraaid hebben, zeggen of denken: waarom zo zwaar, zo ingewikkeld? De ellende is nu eenmaal, dat men de neiging krijgt zwaar en nadrukkelijk te gaan spreken over iets waarvan men vindt dat het verwaarloosd of miskend wordt. Ik geloof dat er iets mis is met de belangstelling. Niet alleen schijnt het steeds moeilijker te worden die beweging naar buiten toe uit te voeren maar ook de middelen die ons ten dienste staan om belangstelling te tonen of om belangstelling op te wekken, dreigen te verkommen of misbruikt te worden. Wij leven in een tijd van tot het uiterste vervolmaakte communicatie-middelen: de pers, de radio, de film, de televisie en allerlei vormen van maatschappelijk verkeer als congressen en vergaderingen en forums vragen de aandacht. Komen die werkelijk tegemoet aan het verlangen te weten hoe het andere, de wereld, de mensen, hoe we zelf zijn? Helpen die ons bij het vormen van een eigen oordeel, verschaffen zij ons de belangrijkste gegevens, voedsel voor onze geest, een stimulans voor de belangstelling? Of leiden ze juist onze aandacht af van datgene waar wij bewust of onbewust naar snakken, houden ze ons zoet, goochelen ze ons van alles en nog wat voor om ons het lastige zelfstandige denken te beletten? Of, wat nog erger zou zijn, zijn ze eenvoudig machteloos, die middelen tot contact, is er een wisselwerking, een verband tussen hun ingewikkeldheid en omvangrijkheid en de verarming en verschrompeling van onze eigen uitdrukkingsmogelijkheden?

Wie heeft bij een toespraak, tijdens een gesprek of een conferentie, of wanneer hij zelf bij de een of andere gelegenheid bezig was zich uit te drukken, nooit het afschuwelijke gevoel gehad dat een stroom van nietszeggende woorden werkelijkheid tot onwerkelijkheid dreigde om te vormen? Dit is een probleem dat op het ogenblik sterk de aandacht trekt, een probleem dat b.v. Norbert Wiener in zijn boek „Het menselijk gebruik van menselijke wezens” (The Human Use of Human Beings) ongeveer aanduidt als „corruptie” van de communicatie-middelen.

Die zouden juist in dienst van onze belangstelling moeten staan, ons moeten helpen bij de uitbreiding van onze werkelijkheid, inplaats van die werkelijkheid al dan niet moedwillig te vervalsen. Wiener wijst er op hoe uiterst belangrijk het voor het welzijn van de gemeenschap is, dat de kanalen waarlangs onderling contact plaatsvindt zuiver, integer, blijven: soepel en beweeglijk om een grote verscheidenheid van bedoelingen, meningen, denkbeelden, en menselijke instellingen en standpunten uit te drukken. Wiener meent dat dit contact in gevaar is, omdat de communicatie-middelen steeds ingewikkelder, steeds meer georganiseerd worden, omdat zij, inplaats van een dienende functie te verrichten, steeds meer gaan lijken op om voedsel schreeuwende mensenverslindende monsters. Dienende functie: dat zou zijn het onderhouden van het waarachtige menselijke contact, de wederzijdse inlichtingendienst: hoe is A, hoe B, hoe C, wat zijn de verschillen en waarom, hoe zijn die ontstaan, en bovenal, wat zijn de overeenkomsten? Waarom denken mensen zoals ze denken, waarom geloven ze zoals ze geloven, waarom handelen ze zoals ze doen? Hoe zijn de onderlinge verhoudingen, hoe kunnen we elkaar beter begrijpen, welke veranderingen, welke maatregelen zouden nodig zijn voor wat

tegenwoordig met een modewoord zo mooi vreedzame coëxistentie wordt genoemd? Waar in ons gewone huis-, tuin- en keukenleven die menswaardige belangstelling toch al voortdurend wordt afgeremd of tegengewerkt door maatschappelijke omstandigheden, opvoeding, angst, wantrouwen, minderwaardigheidsgevoelens, traditie en zo meer, zouden die wonderbaarlijke communicatiemiddelen van ons dat in iedereen toch wel aanwezige spoortje drang tot denken en onderzoeken en zich rekenschap geven op een onnavolgbare wijze kunnen stimuleren. In zijn belangwekkende boek „Metabletica” of „Leer der veranderingen”, zegt prof. dr. J. H. van den Berg sprekend over onze tijd: „Volwassenheid betekent vandaag de dag Leven In Meervoud” en hij geeft te verstaan dat mensen van nu daarin een zekere gemeenschappelijkheid, een éénheid zouden kunnen ontdekken. Voor het ontwikkelen van dat meer-voudige leven lijkt mij de belangstelling die ik U heb trachten aan te prijzen, onmisbaar.

HELLA S. HAASSE.

DE GESCHIEDENIS VAN TIEN JAREN HUMANISTISCH VERBOND

vindt U in de brochure

BOUWSTENEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

door Dr. H. BONGER

Uitgevoerd met vier foto's en in een speciaal omslag in twee kleuren

Prijs: f 1.90

Verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond Oudegracht 152, Utrecht Postgiro 30 49 60

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
10 MAART 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

11

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

ED

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,20, buitenland f 4,60 p.j.
Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.